SZOMOLYA

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV
2017

TARTALOMJEGYZÉK

1. Köszöntő *4*

2. Szomolya bemutatása *6*

3. Örökségünk 9
- Barlanglakások
- Kaptárkövek

4. Eltérő karakterű településrészek Szomolyán *13*
1. Településközpont
2. Régi mozaikos beépítésű terület
- Hosszúház
- Beforduló ház
3. Új beépítésű lakóterület
4. Pincés területek
- Nyugati oldali pincék
- Keleti oldali pincék
5. Helyi gazdasági terület

5. Általános építészeti útmutató *22*
- Magasság
- Tetőhajlásszög
- Telepítés
- Színek
- Terepalakítás
- Kerítések
- Kertek
- Tornácok
- Ajtók, ablakok
- Homlokzatképzés
- Szobrok
- Részletek
- Temetői mozaik

6. Mai jó példák *42*

7. Utcák, terek - hidak, átereszek *49*

8. Útjelző táblák, feliratok *52*

9. Impresszum *53*

10. Függelék *54*

fekete kökörcsin

KÖSZÖNTŐ

Tisztelt Olvasó!

Szomolya község Polgármestere tisztelettel köszönti Önöket!

Szomolya község Borsod-Abaúj-Zemplén megye délkeleti részén, a Bükkalján található. A Bükk- hegység déli lejtőin, a patakvölgyekben fekvő kis falvak tartoznak ide. Lakosságunk száma 1609 fő. (2016.01.01.)

Bükkalja a Kárpát-medence legszegényebb családjai részére adott otthont évezredek óta. Itt ugyanis, a természetadta túlélési feltételek adottak voltak. A lankákon direkt-termő gyümölcsök adták az élelmet, a legelterjedtebb a szőlő és a cseresznye. Szomolya a mai napig sajátos cseresznyéjéről a leghíresebb.

A fajta neve „szomolyai rövidszárú, fekete cseresznye. (Purnus avium) Valaha ez a gyümölcs híres volt Európa piacain is. Az élelemforrást kiegészítette a gazdag vadállomány is. Ma már jelentős a szőlőültetvény is, a domboldalakon már 5000 db alanyt számlálhatunk.

Az ember jelenlétének legkorábbi lenyomatai a kaptárkövek. A kaptárkövek ember által megfaragott riolit sziklák, oldalukba valamikor valakik vakablakokat vésték. A mai napig nem tisztázott kik, mikor és miért faragták ezeket. Több elképzelés is született, például a középkori sziklaméhészkedés, míg egy másik elmélet szerint urnatemetkezés emlékei a kövek. A legvalószínűbb jelenleg, hogy a késő középkorig fennmaradt pogány áldozati szertartások relikvitumai. A fülkékben, áldozati állatok hamvait őrizhették. Mindenesetre sok titkot rejtenek a különös sziklavésetek.

Az első hajlékokat a Bükk lábainál található, jól faragható riolit tufa adta. Ebbe a kőzetbe vésték, faragták a barlanglakásokat. Mivel ezek a hajlékok mesterségesen az ember által jöttek létre, így mi ezeket pincelakásoknak nevezzük. Ezek kialakításához csak szorgalmas munka, jó csákány, meg kalapács kellett, így bükklajaszerte elterjedtek. Ami követ kitermeltek azt el is adták. A módosabbak később a kövekből építették fennálló házaikat. Napjainkban a kőnek többfajta használata jelenti a helyi építészeti jellegzetességeket. Készül belőle kerítés, lábazat, járda, díszburkolat, sírkő, szobor útszéli feszület. A kő vöröses színárnyalatú, fagyálló, jól faragható, vágható, csiszolata szép, vörös erezetű. A falu arculatában hangsúlyos szerepet játszik ezen anyag - új épületeken, felújításokon gyakorta alkalmazzuk.

A hagyomány nem beteg, hogy ápolni kelljen, nem rab, hogy őrizni kelljen. A hagyományt megélni kell. Mi ebben a szellemben élünk. Ebben a szellemben készült a településünk arculati kézikönyve is.

Guczi István

polgármester

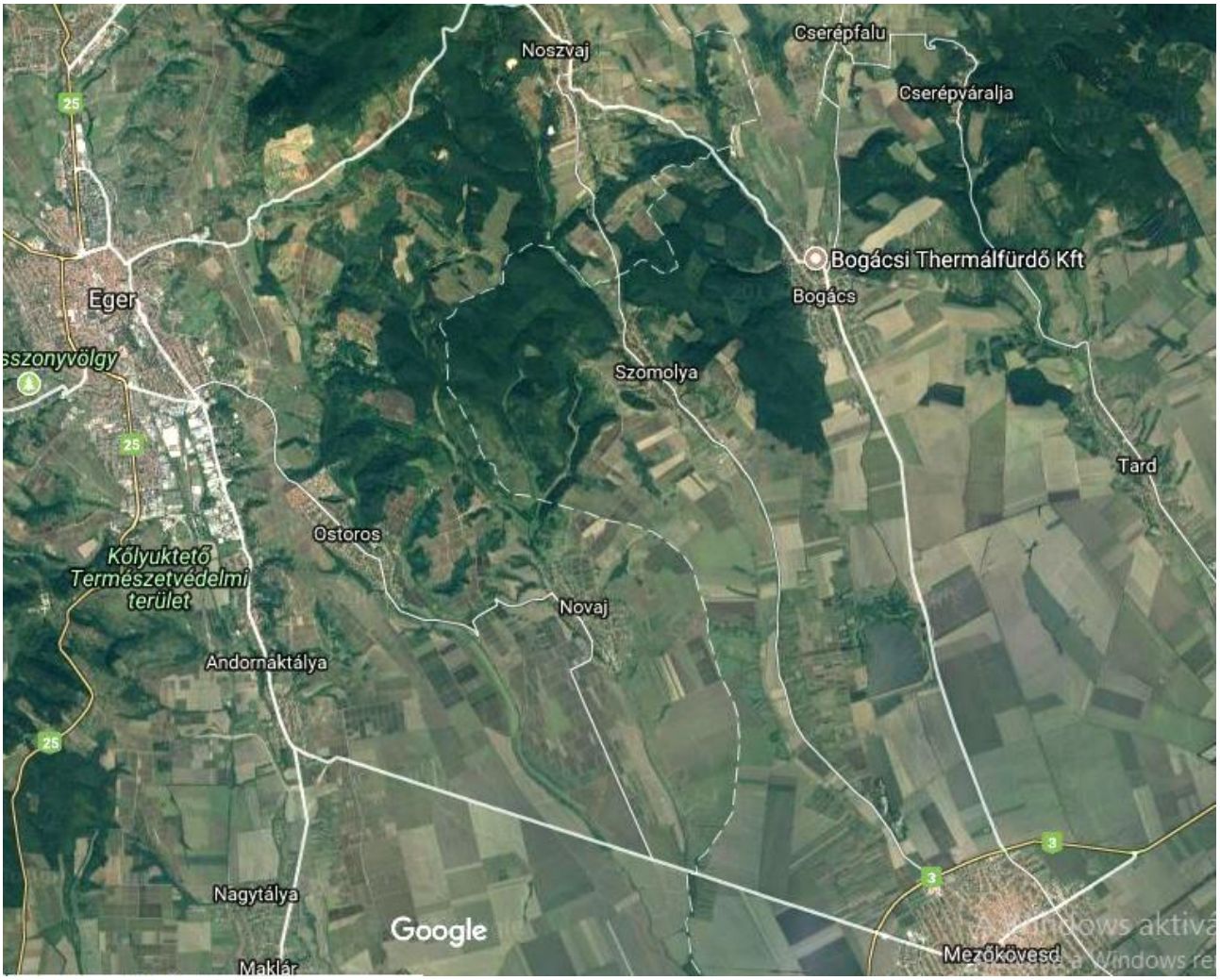

Mezőkövesdtől 11 kilométer távolságra, északnyugatra találjuk a Kányapatak völgyében. A község Borsod-Abaúj-Zemplén és Heves megye határán fekszik. Csak közúton érhető el: a 3-as számú főútról Mezőkövesdnél lekanyarodva, vagy Egerből Noszvaj érintésével. A Budapest-Miskolc vasútvonal a községtől 10 kilométernyire húzódik, a legközelebbi állomás Mezőkövesden van. Közúton megközelíthető szomszédos települései: Noszvaj és Mezőkövesd. Kelet-Nyugati irányban a szomszédos településekkel Bogáccsal, Egerrel, Novajjal régen ténylegesen összekötő földút kapcsolta össze a falvakat, így a mai közutas-forgalmi vérkeringéssel csak kerülőutakon kapcsolódik. Túraútvonalak, kerékpáros, lovas-turizmussal új lehetőségek nyithatók.

A község a Bükkalján, az úgynevezett szoknyán települt. Itt a különböző földtörténeti korokban komoly felszínalakító erők működtek. Észak felől, a Bükk déli peremén a mészkőre annak idején vulkáni hamu és por rakódott. Ez az évezredek során puha, könnyen faragható kőzetté, riolittufává alakult. Az erózió felszínalakító hatására a kőzet különféle formákat vett fel. Ezek közül a legérdekesebbek és legismertebbek a süveg és kúp alakú kövek, az úgynevezett kaptárkövek, amelyek kedvelt úti céljai a kirándulóknak.

2

SZOMOLYA BEMUTATÁSA

Címerében a falu jellegzetességei szerepelnek: Az oszlop és a pajzsot tartó, kőből rakott fal a község kőbányászatának hagyományaira utal. Jól faragható, fagyálló dacit, dacittufa követ fejtettek a település határán. A kőkincset elsősorban külső díszburkolásra használják fel. Valaha neves kőfaragók is éltek Szomolyán. A szőlő és a cseresznye régen és ma is jelentős szerepet játszó mezőgazdasági ágazatokra utal. Egyedülálló jelentőségű a "szomolyai rövidszárú fekete" cseresznye a benne található vitaminok, enzimek okán. A fajta fényes fekete, szív alakú, betegségekkel szemben ellenálló. Felhasználja nagy mennyiségben a szeszipar, a gyógyszergyártás. A címertartó faágak a természeti környezet értékeit hangsúlyozzák.

A pajzs alatt egy szalag lebeg felirattal: Szomolya. A település jelenlegi címerét 2001-ben nyilvánították Szomolya jelképének.

A Bükk déli lejtőin, ahol a táj ellaposodik, a jégkorszak idején a hegységből lefutó folyók, patakok a pannon tengeri üledékre folyami kavicsot, homokot és iszapot raktak. Az üledékek észak- dél irányában finomodnak, vastagságuk is változik: 20 és 250 méter közötti. A kavicsrétegre az idők folyamán termőföld rakódott, ami lehetővé teszi a mezőgazdálkodást.

A Szomolya nevet „Som-aljának” tartják, mert a határban sok somfa terem. Létrejötte a 11-12. századra tehető.

Maga a település árpádkori eredetű, melynek első említését egy 1269-es oklevélben találjuk Egyházasszomolya néven. Mivel ekkor már volt Alsó- és Felsőszomolya, feltételezhető, hogy a község eredetileg jóval korábban jöhetett létre és ekkor már bizonyos kirajzás eredménye volt a település kettéválása. A 13. században világi birtokosa volt, Bódi Cyriakus fia Mihály, aki nővérének, Pál mester feleségének adta leánynegyedbe. A család Szomolyainak nevezte magát, de a 14-15. században más családok is birtokjogot szereznek, a 16. századtól pedig a legnagyobb birtokos az egri káptalan lesz. A 18. századtól kezdve a káptalan válik lassan az egyedüli birtokossá, s birtokát a 20. században is megtartja.

Az 1848-as jobbágyfelszabadításkor a parasztok többségének féltelke, vagy töredéktelke volt. A magyar paraszti örökösödési rend következtében ezek a birtokok még tovább aprózódtak. Még a 20. században is több mint 150 barlanglakás volt a községben.
A lakosság többsége már a század elején áttért a szõlõ és gyümölcstermelésre. A szomolyai feketeszárú cseresznyének és más gyümölcsöknek is messze földön volt piaca. A legszegényebbeknek az erdõgazdaság és a helyi kőbánya biztosított némi megélhetést. Hasznosítható ásványi nyersanyagai között említésre méltó a térségében vakolási célra is alkalmas homok, az építési riolittufa, valamint a keményebb dácittufa, amelybõl elsősorban épületek lábazatai, lépcsõk nem utolsósorban síremlékek, szobrok készülnek.

Az alapanyagot a község határában bányászták. A miocénkori riolittufának itt két változata található: egy keményebb és egy puhább fajta. Mindkettőről azt tartották, hogy jobb minőségű, mint a környékbeliek. A követ először kibányászták, azután megfaragták.

A munkafázisok nem különültek el mesterségek szerint. Nem alakult ki külön a bányászmesterség és külön a kőfaragó. Minden csapat maga végezte mindkét műveletet.

A summás jövedelem kiegészítésére az őszi, téli időszakban a férfi lakosság egy része kőfaragással foglalkozott. Ez később néhány családnál főfoglalkozássá vált, kőfaragó dinasztiák alakultak ki. A szomolyai kőfaragókat tartották a környéken a legjobbaknak. A míves faragások tanult mesterségre vallanak.

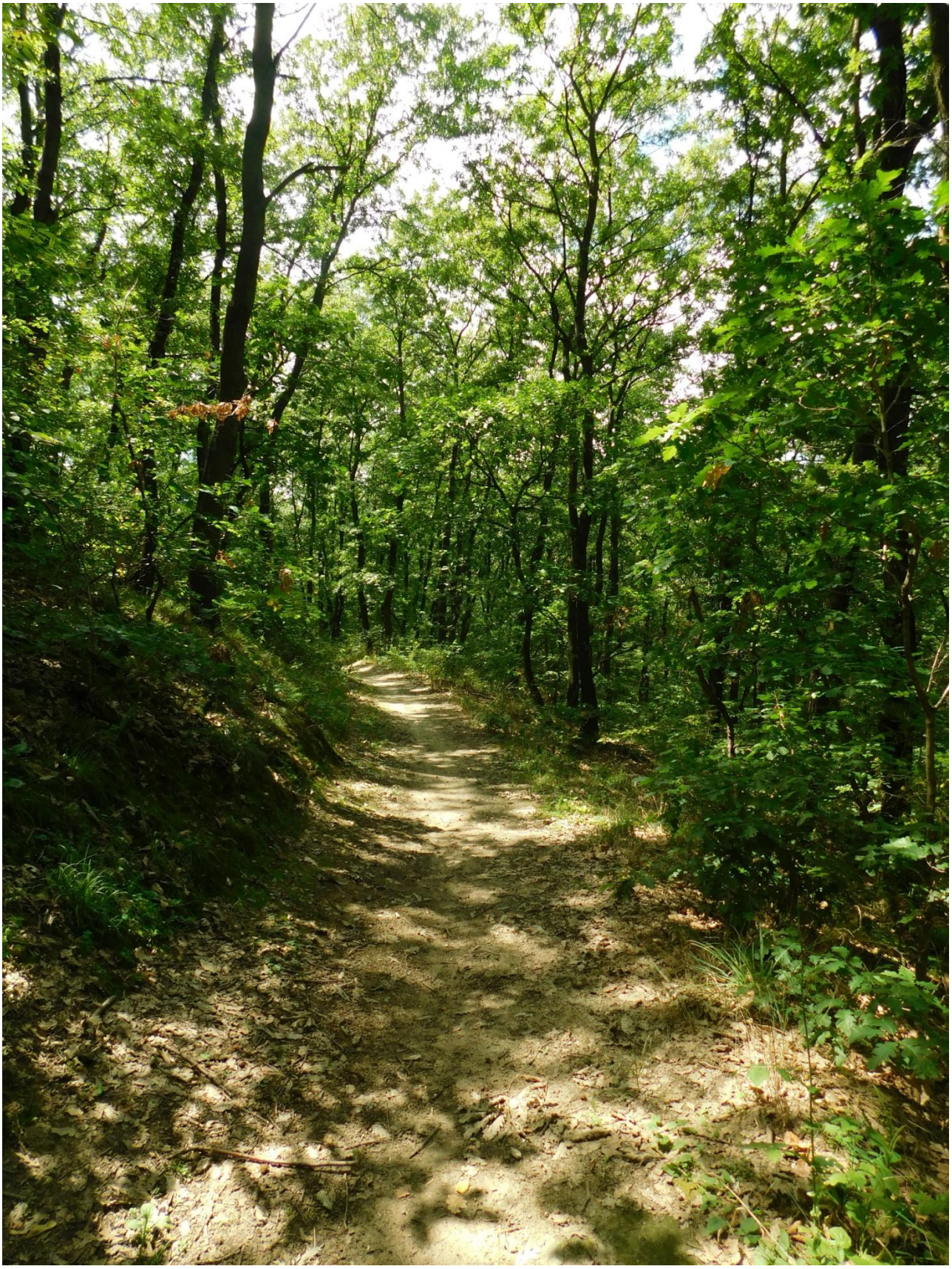

3

ÖRÖKSÉGÜNK

A kőbányászat megindulásának kezdetére utal, hogy amikor a község Árpád-kori templomát átépítették, a kövek nagy része a környékről került ki. A munkák többsége egyházi megrendelésre készült, és ebből következően biblikus témájú volt: Krisztus, szentek, keresztek stb.

Különösen sok megrendelést adott a XVIII. századtól kezdve az egri püspökség. Templomok építéséhez, de gazdasági épületeknél is sok szomolyai követ használtak fel, és kőfaragókat is alkalmaztak. Feltételezhető több hullámban olasz kőfaragó mesterek letelepítése is, ami a csak itt gyakori „Bene” családnévben tettenérhető. Bauer, Víg, Vincze, Szalóki családnevek őrzik a kőfaragók hírét.

A mesterek szükség szerint faragtak alakos, vagy bármilyen más mintás követ, de az alakokat vagy figurákat többnyire nem ők találták ki, hanem minta vagy rajz alapján dolgoztak.

Jellegzetes a csipkehorgolást -melyet „rece”-ként neveznek - művelnek az asszonyok, gyűjteményt is láthatunk a „Helyi termék bemutató tár” helyiségében.

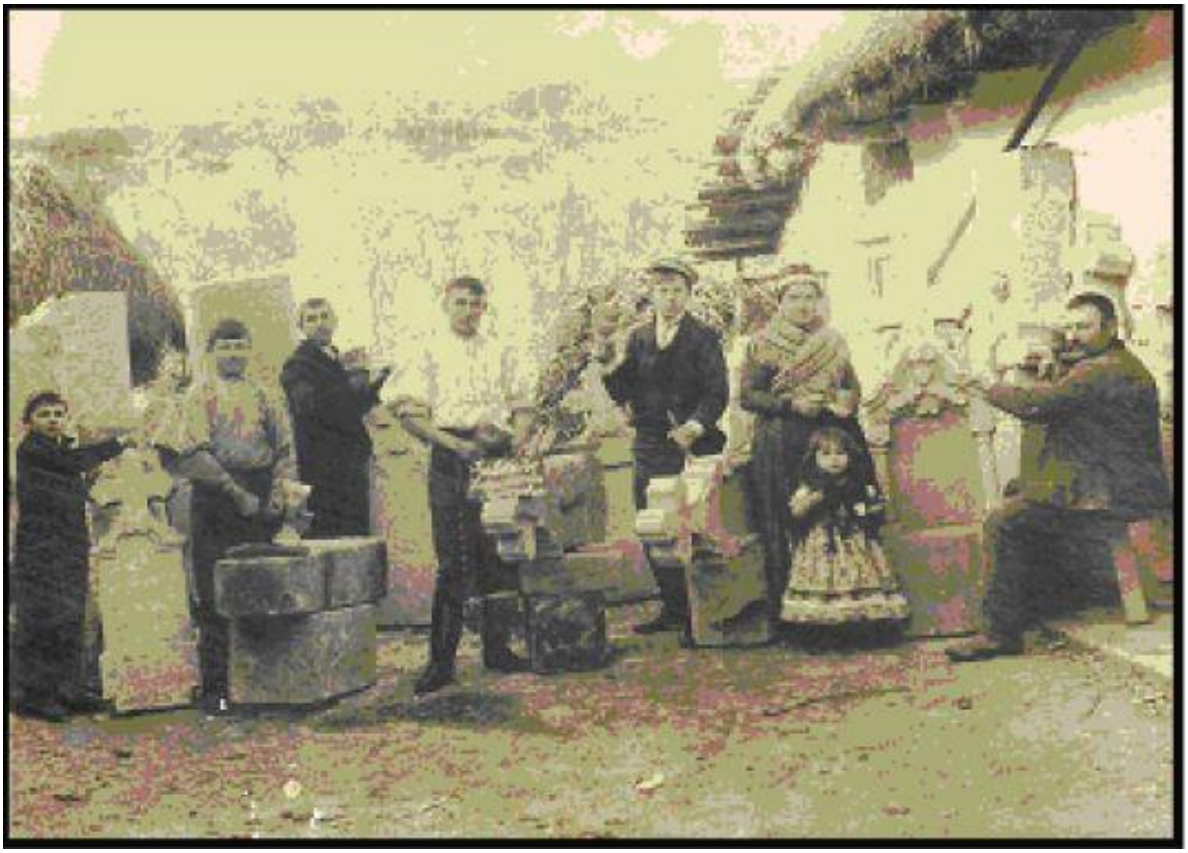

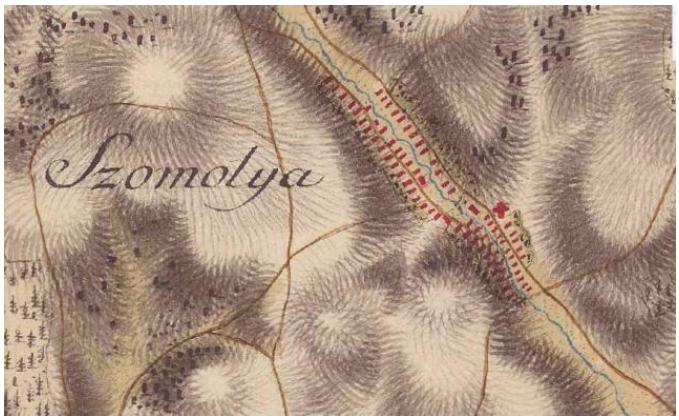

1770 Első katonai felmérés

Az I. Katonai felmérés /1784.XX-15/ Szomolya községet a Kánya patak két patján elnyúló, kétutcás településnek ábrázolja, templomának jelölésével.

1806 Második katonai felmérés

A II. Katonai felmérés /1856-60 között, XXXVIII-46/ csak a „Kanya Fojas” egyik partján mutat két sor házat, az utca délnyugati irányban kissé elkanyarodik, mintegy követve a „Vén hegy” vonalát, illetve a patak egy kanyarulatában, az előbbi házsortól északkeletre egy kis házcsoportot. A patak túlsó partján mindössze a templom körül fedezhető fel házak ritkásabb csoportja.

1869 Katonai felmérés

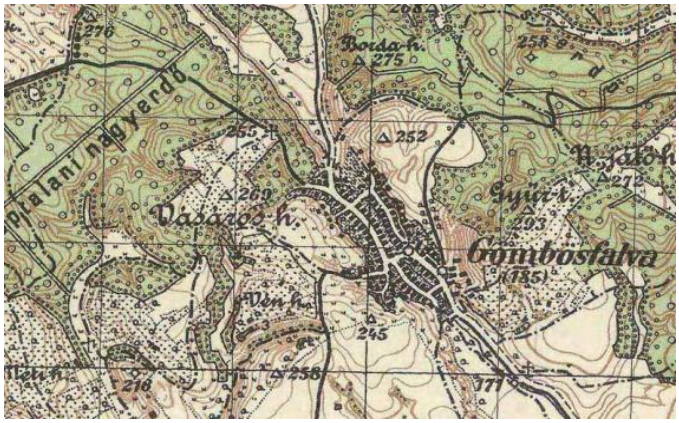

1940 Katonai felmérés

A település neve 1937 -1945 között Gömbösfalva volt. Gömbös Gyula miniszterelnök halálát követően (1936) Borsod megye akkori főispánja , vetette fel az ötletet egy jegyzői értekezleten, amit Szomolya akkori főjegyzője dr. Magyar János az szomolyai elöl-járóság elé terjesztett, itt ez tetszésre talált és a falu nevének megváltoztatását indítványoz-ták.

BARLANGLAKÁSOK

Bátky Zsigmond a neves etnográfiai és földrajzi kutató 1906-ban írt róla egy rövid ismertetést. 1862-ben készített térképen 82 pinceházat találhatunk.A zsellér lakossággal együtt azonban állandóan gyarapodtak és a két világháború között egy tudósítás 162-ről ad hírt, s ezekben 820 személy lakott. A pinceházak a falu lakásállományának egyharmadát képezik. 1971-ben Bakó Ferenc felmérése szerint 39 pincelakás volt, ebből 12 már lakatlan és csak pincének, kamrának használták őket. A 27 eredeti rendeltetéssel használt pinceházban 68 személy lakott. A felvett adatok értelmében a 39 lakáshoz 31 pince tartozott, 19 kamra és 5 istálló s e számok arról tanúskodnak, hogy a barlanglakók nagyobb részének valamilyen köze volt a szőlőműveléshez, az 5 istálló viszont az állattartás szerényebb szerepét jelzi.

Megállapítható továbbá, hogy 13 alkalommal a konyhából az egyik oldalról lakószoba a másik oldalról pince nyílik, vagyis az észak- és kelet-magyarországi nagytáj általános szoba-pitvar-kamra elrendezésben Szomolyán a kamra helyébe a borospince lép, mint a háromsejtű lakás szerves része. Az Eger völgyétől nyugatra eső terület jelenségeitől eltérően Szomolyán nemcsak a legszegényebb réteg lakott pinceházban, mert a 39 esetből mindössze 5 egyetlen lakóhelyiségből álló és 4 kétsejtű szoba-konyhás lakást ismerünk, a többi már magasabb gazdasági és társadalmi szintet feltételez. Ez a megállapítás egyébként megegyezik a falu véleményével is régen a barlanglakásokban nemcsak szegények, hanem "boros gazdák" is laktak, akiknek évente 40-50 hektoliter boruk volt 1-1,5 ha szőlővel.

A Szomolyán megismerhető barlanglakás típus némileg eltérő a szomszédos helységekétől. Mivel a barlanglakások tulajdonosai jórészt szőlőgazdák voltak, akik igyekeztek elérni a föld felszínén álló házak műszaki és esztétikai színvonalát, így a hagyományos elemek, formák időnap előtt elavultak. Ezzel magyarázhatjuk a félköríves vagy kosáríves tufaformának sűrűbb megjelenését és a tüzelőberendezések viszonylagos korszerűségét, azt, hogy a pinceház mindig egy szinten van a fennálló házakkal. Ebből következik természetesen az is, hogy a pinceház elvesztette önálló sajátos jellegét és több tekintetben hasonult a falu többi lakóházához. A fennálló házak formavilágát elérni kívánó törekvések vezettek oda, hogy egyrészt a barlanglakásokban is kialakultak a homlokzatot védő kőoszlopos tornácok, másrészt megszülettek a kétszintes "emeletes" pinceházak.

A pinceházakat vágó népi mesterek ez utóbbi formával már meg is kívánták haladni a falu korábban ismert lakóház típusait, mert az emeletes paraszthaz, mint tudjuk a barlanglakók építési korszakánál csak jóval későbbi időben vált elérhetővé. Tipikus példája ennek a Toldi út 13.sz.alatti ház, amit Bauer György kőfaragó készített a maga számára. Ez nemcsak Szomolyán, de Közép-Európában is egyedülálló és mind a lakóház, mind az udvar építményei a jómódú szőlősgazda életmódját, igényét tükrözik.

A kőbányászat és kőfaragás elterjedése ezen a vidéken természeti adottság eredménye. A riolittufa igen jó építõanyagnak bizonyult és az alapanyagot a falu határában bányászták. De a domboldalakba pince-, valamint pinceházakat is vájtak. Egy 1862-es összeírás szerint a faluban 82 pinceház volt, a két világháború között pedig 172 pinceházban 820 személy lakott. 1971-ben 39 ilyen ház található a községben, ebbõl 27 lakott.
A község lakói a II. világháború után fokozatosan különálló házakat építettek, majd átköltöztek, de a régit sem adták fel teljesen, kamrának, pincének, istállónak használták.

KAPTÁRKÖVEK

A település határában, a Bükki Nemzeti Park területén, igazi különlegességekre bukkanhat az ide látogató, a kaptárkövekre.

Szomolya központjából Ny-i irányba vezet ki a tanösvény, mely az 1960-ban védetté nyilvánított, 30,9 hektár nagyságú Szomolyai Kaptárkövek Természetvédelmi Területtermészeti és kultúrtörténeti értékeit mutatja be. A Vén-hegy nyugati lejtőjén, a Kaptár-völgyben helyezkedik el a nyolc nagyobb, fülkés sziklára, kőkúpra tagolódó riolittufa vonulat, mely Magyarország legtöbb fülkével (117 db) rendelkező kaptárkő-csoportja**.** A sziklalakzatok fülkéinek rendeltetéséről, készítőik kilétéről, a fülkék koráról számos legenda, feltételezés, tudományos feltevés született. A terület eredeti növényzetét cseres-tölgyes és tatárjuharos-molyhostölgyes társulások alkották. A legnagyobb szikla-alakzat a Király-széke elnevezést kapta.

A kaptárkövek eredetére vonatkozóan többféle vélemény született. Bartha Gyula történész-régész szerint a Bükkalján élt kelta származású néptörzsek vésték az elégetett halottaikat tároló urnák elhelyezéséhez, mások szerint honfoglaláskori nomád törzsek (agriánusok) bálványtartó fülkéi voltak. Dr. Saád Andor kutatásait Bartalos Gyula véleményére alapozva az urnás temetkezést valószínûsítette. Feltevésének alapjaként a kövek környékén takált cseréptöredékéket jelölte meg. Lehetségesnek tartotta azonban azt is, hogy a fülkék egy már feledésbe merült méhészeti eljárás maradványai.

Az Országos Természetvédelmi Tanács természetvédelmi területté nyilvánította a sziklavonulatot.

Jelenleg 4,8 ha nagyságú a Szomolyai Kaptárkövek Természetvédelmi Terület.

Természetvédelmi szempontból értékesek a kaptárköveket határoló gyepek is, melyek ún. Natura 2000 területek. A Natura 2000 Hálózat létrehozásának célja az Európai Unió területén vadon élő növény- és állatfajok, valamint azok természetes élőhelyeinek védelme.
Az illetékes természetvédelmi kezelő a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság. A természetvédelmi kezelés célja az elsősorban geológiai, geomorfológiai és kultúrtörténeti értéket hordozó kaptárkövek fennmaradásának biztosítása, amelynek érdekében:

- **Tilos a védett területen követ bányászni vagy követ fejteni, a kaptárköveket károsítani, megrongálni!**
- **A védett területen régészeti kutatást végezni csak a természetvédelmi hatóság engedélyével lehet!**

4

ELTÉRŐ KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRÉSZEK

Korabeli feljegyzések szerint a szőlőművelés a Bükkalja egyes településein már az 1300-as években is jelentős volt. Általánossá a XVI. század végétől, a XVII., XVIII. században vált.

A fellendülésnek a növekvő kereslet mellett más oka is volt. Ebben az időben kezdett el terjedni a földesúri birtokon a majorsági gazdálkodás, ami a robotterhek nagyarányú megnövekedésével járt együtt. A jobbágyok, mivel nem maradt kellő idejük saját földjeik megművelésére, az önellátás helyett az árutermelés felé fordultak.

A bort mind belföldi, mind a külföldi piacon jól el lehetett adni. Az északkeleti országrészből szekereken szállították a lengyelországi piacokra a Hegyalján és a Bükkalján megtermelt bort.

A környék fekvése, a déli lejtők kedvezőek gyümölcsfák telepítésére is, kereskedés révén a rövidszárú fekete cseresznye messzi vidékekre elvitte szomolya hírét. Ma az évente megrendezésre kerülő „Cseresznyefesztiválon” elevenítik fel a hagyományt.

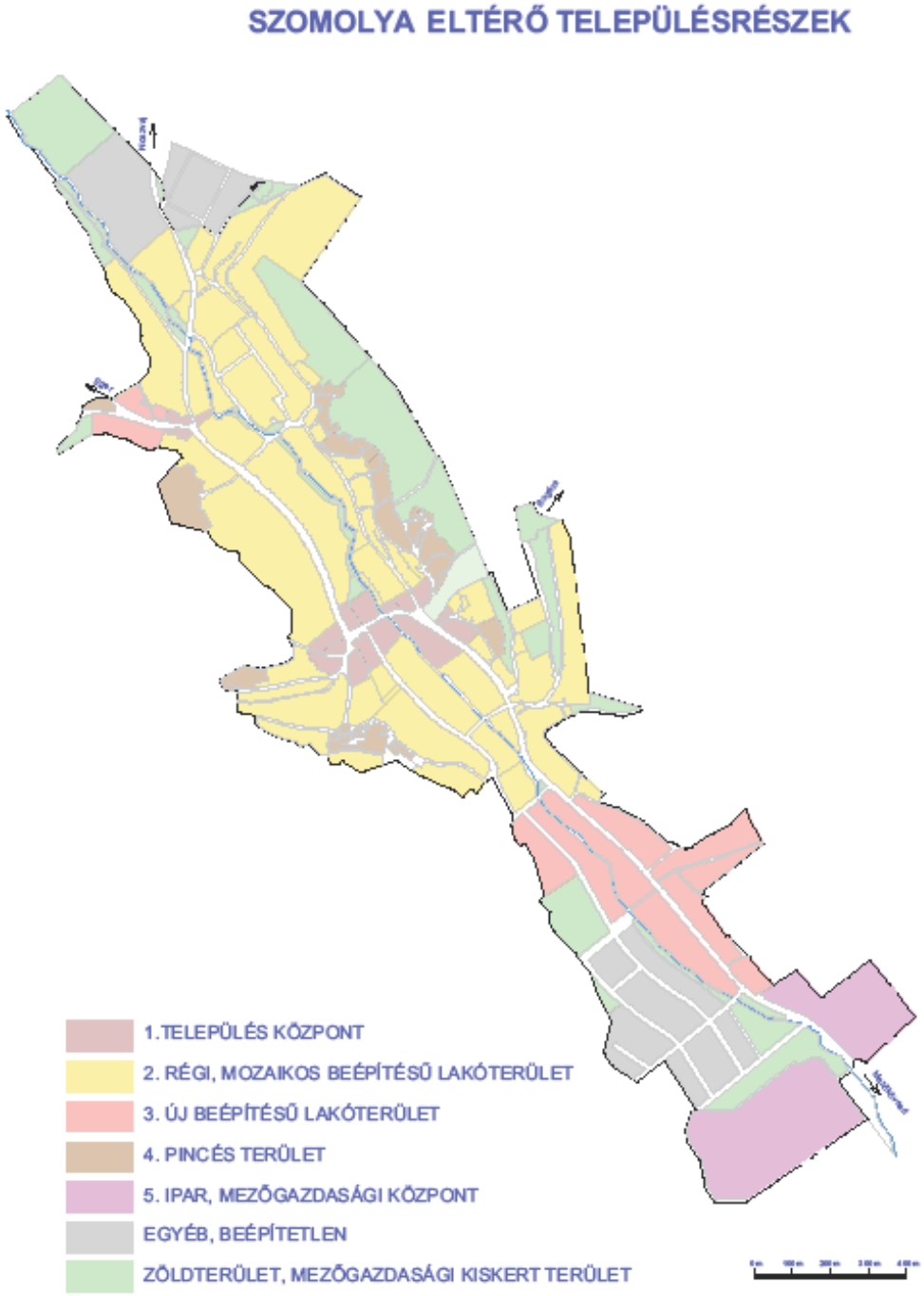
SZOMOLYA ELTÉRŐ TELEPÜLÉSRÉSZEK
1.TELEPÜLÉS KÖZPONT
2. RÉGI, MOZAIKOS BEÉPÍTÉSŰ LAKÓTERÜLET
3. ÚJ BEÉPÍTÉSŰ LAKÓTERÜLET
4. PINCÉS TERÜLET
5. IPAR, MEZŐGAZDASÁGI KÖZPONT
EGYÉB, BEÉPÍTETLEN
ZÖLDTERÜLET, MEZŐGAZDASÁGI KISKERT TERÜLET

1. TELEPÜLÉSKÖZPONT

Temploma még a román korban épült, és a temetőben állott, de 1896-ban a hatóság veszélyesnek nyilváníttatta, és az értékes emléket lebontatta. Előzőleg már 1877-ben lebontották a csúcsíves, gótikus templomhajót, a románkori szentélyt pedig kápolnaként restaurálták. Eltűnt a román kori kapu is, még a rajzát sem ismerjük. A lebontott templom köveit a temető kerítésébe falazták be.

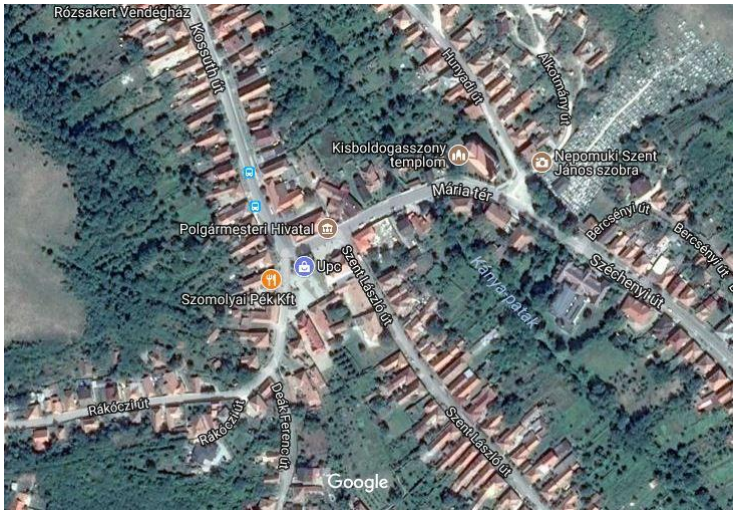

Az új, neobarokk stílusú templom 1897-98-ban épült meg. Később a temető kerítéséből kiemelték az egykori templomkapu köveit, és az egri érseki líceum kőtárában helyezték el. A faragott kövek stílusjegyei a XII. század végére mutatnak, így ezekből a község keletkezésének idejére is következtethetünk.

Szépen felújított önkormányzati hivatal, jól felszerelt iskola, napközi, óvoda, művelődési ház, posta közintézményekkel rendelkezik.

A községben teleház működik, melyben 12 egyesületi csoport működik.

Az egészségügyi ellátásban találunk körzeti orvosi rendelőt, fogorvost, gyógyszertárat.

Élelmiszerbolt 6db, italbolt 5 db, egy virágüzlet, egy zöldséges, és saját pékség is található a faluban.

A falusi turizmusnak 12 magán szálláshely lett kialakítva.

2. RÉGI, MOZAIKOS BEÉPÍTÉS - HOSSZÚHÁZ

Szomolyára a telikontyolású nyeregtető volt a jellemző, hátul tűzfallal lezárva. A tetőben bádogból készült tetőszellőző gyakran fordul elő.

Táji jellegzetesség a hátsó épületvég tűzfalas, kőpárkányos lezárása, melyen kő díszítés gyakran volt. Ez a vért. (kizárt a tégla vagy bádog építőelem)

A szomolyai épület jellegzetes eleme a vakolt falazat kőlábazattal. A faragás lehet sima kváderkő, tükrös-hólyagos, a változatok sokaságával.

A falak vakolata: mészvakolat, simított kivitelben, meszelten kialakított. Kőporos vakolat nem volt jellemző. A hátsó falak fröcskölt kivitelűek, a lábazaton soha nem készült cementtel.

A födém gerendázatát alulról sohasem deszkázták, az ereszvonalban faragott deszkacsík futott.

Jellemző építőanyag a sárba rakott tufakő fal, a tetők cseréppel készültek. Az épületek a lejtős területeken jellemzően keskenyek, tornácos kiképzésűek.

A homlokzatok az aranymetszés szabályait követik. Az utcán a két ablakszem mellett előreugró lépcső vezet a díszes tornácajtóhoz. Érdekes módon mégsem ezt használják bejáratnak, hanem a kerítés kis-kapuját, és az udvari homlokzat közepén lévő lengő ajtót, az un. „verepcét”.

- BEFORDULÓ HÁZ

A hosszúház kiegészítéseként az utcai oldal bővítéséből alakult az L alakú ház, melynél a tornácot is kifordították. A módosabb családok polgárias megjelenésű lakóházai jelennek így meg a XVIII. század végének épületeinél.

A tornác L alakja törésében terasz szélesítést alakítottak ki, melynek fedése bádogkupola, vagy oromzatos fiatető, áttört deszkalezárással. A bejárat is itt található.

A tornác oszlopai, a mellvéd, az ablakosztás ugyanaz, mint a hosszú-házon. Az építési korszak is hasonló lehet.

A mozaikos beépítésű terület azt jelenti, hogy különböző korszakok más-más jellegű épületekkel cserélték fel a fennálló házakat. Az 1930-as évek szociális intézkedései között szerepelt az un. „oncsa-ház” típusok építése. Erre a településen a Dózsa György utat jelölték ki. Mára egy, a 41-es számú ház maradt meg, mint kortörténeti lenyomat – ezért mindenképpen védelemre javasolt.

Az 1960-70-es évek kockaházai, a tehetősebbek emeletes változattal épült házai, aztán a típusterves, utcára erkéllyel néző házai tarkítják az utcaképet. A keskeny lakótelkekre épült emeletes házak a szomszédot leárnyékolják, ezért sem javasolt terjedésük.

3. ÚJ BEÉPÍTÉSŰ TERÜLET

A 60-as évek jellegzetes épületei az un. kocka-házakat a település mozaikos beépítésű területein is a régi hosszúházak helyen gyakran találunk, de legtöbbet a Széchelyi utcában.
Újabb utcanyitás a 80-as években az Arany János utca volt. Jellegzetes a korszakra jellemző típus-terves , fésüs fogazott beépítésmódjával a hagyományos beépítési móddal teljesen szakított.
Utcával párhuzamos gerincű nyeregtetők, emeletes, ill. tetőtér-beépítéses kialakításúak.
A tetőből kinyúló tetőfelépítmények igen gyakoriak.

Az utcanyitásoknál szélesebb telekmérethez a telepítési előírások is változtak: az oldalhatáron álló beépítési forma maradt, ám előkert után jön a beépítési vonal – ez néhol 3,00; ill. 5,00 m.

A kertvárosi környezetben épülő családi házak különleges értéke a kert. A kert megtervezése éppoly gondosságot igényel, mint a házé: átlagos építészeti minőségű házak is megnemesednek egy szép kertben, és az építészetileg kitűnő házak hatását is leronthatja a kopár, vagy elhanyagolt telek.
A jól megtervezett kert hasonló funkciót teljesít: teraszok, lugasok a nappali időtöltés, vendégfogadás helyszínei lehetnek, a konyha feladatát időnként átveszi egy kerti grillező. A kert a gyermekek játszóhelye; kerti zuhanyozó, igényesebb esetben kerti fürdőmedence egészítheti ki a rekreációs funkciókat.
A nem lakás célú terek igénye nagyon sokrétű, ezek egy része közvetlenül a lakáshoz kapcsolható (pl. műterem, iroda) más részük a lakástól való elkülönítést igényli (pl. rendelő, iparosműhely stb.) Arra kell törekedni, hogy ezek megfelelő építészeti minőséggel, a lakóépülettel egy tömegben vagy azzal kompozíciós egységben épüljenek meg.

Kertes családi ház esetében mindig gondoskodni kell *a kerti szerszámok és kerti bútorok* tárolásáról.

4. PINCÉS TERÜLET

A Bükkalja jellegzetes felszíni kőzete a vulkanikus utóműködés következtében keletkezett riolittufa. Szomolyán mind a gazdálkodást, mind a lakhatást, és építést jelentősen befolyásolta a kőzet minőségbeli eltérése.

A Kánya-patak két oldalán, a völgyben eltérő minőségű kőzet található a keleti és nyugati oldalon. A kőzet töredékessége meghatározta a használatot és a kialakítás formáit is – így a további hasznosítást is.

Az egyes területek a domborzati tagoltság szerint is elkülönültek, így a keleti oldalon két terület, a nyugatin három elkülönült pincés területet is találunk.

A jobb minőségű, jól faragható, a 20-30 m vastagságban is egybeálló kőzet a keleti oldalon van, ahol előszeretettel alakítottak ki lakható tereket, un. barlanglakásokat.

A karbantartás hiánya elhanyagolttá tette őket, lakóikat kiköltöztették, így a nedvességnek kitett üregek tovább romlottak.

Egy részük elé – ahol a terepalakulat és teleknagyság engedte - a kibányászott kőzetből un. lábonálló ház falazata került ki, így a pincék, pincelakások továbbra is hasznosítva lettek, csak épp pincének, kamrának.

A nyugati oldal töredékesebb kőzetében inkább borospincéket találunk.

NYUGATI OLDALI PINCÉK

Három terület van a nyugati oldalon:
1.Deák Ferenc út – Fenyves út környéke:
bortároló, feldolgozó pincék. A töredékes homlokfalat, bejáratot falazott kő támfallal erősítik. A fal anyaga a keményebb helyi dácittufa kő – cilkop, váltósoros, vagy faragott kőből szabályosan falazott. Fedkő túlnyúló vízorros kőből. A pincéktetejét a víztől agyag-tapasztás, és növényzettel való fedés védi. Az akác írtandó!
2. Rákóczi utca vége: utcás pincesor
Védendők a régi rácsos kialakítású bejárati ajtók, és kovácsoltvas pántok. Előtető építése idegen elem!
3. A Május 1. út folytatásában, a Kossuth út túloldalán töredékes, jobbára felhagyott pincék. Megerősítés szükséges a használathoz!

KELETI OLDALI PINCÉK

A keleti oldalon két barlanglakásos terület van – a temető mellett összefüggően, valamint a Zrínyi utca elején. A két terület geológiailag összefüggő, közöttük van az a rész ahol a telkek hosszabbak, rajtuk ház áll. Ezen részek fölött teraszosan is barlanglakás maradványokat találni. Javaslom a két területet összekötni, szabad bejárhatóságát biztosítani, a hasznosítás során az állagmegóvást figyelembe venni.

Belső kialakításuk a parasztházak térsorát idézi.
Kívül kerített udvar.
A használati szint fölött a víz elcseppentése érdekében előreugró párkány, a talaj megfogására töredékes lapos kövekből un. sifrából sárral rakott falat húztak.
A falu szempontjából önmagában is jelentős értéket képvisel kulturtörténetisége, egyedisége. Megőrzésére hangsúlyt kell fektetni!
Ezen oldalon található a műemléki védettségű, és látogatható tájház a Toldi utcában.
Ugyanakkor a Zrínyi utca végén található a kőbe vájt juhodály, amit „Kőhodályként” tartanak számon. Itt látogatóközpontot alakítottak ki, szerencsés lenne, ha választ kapnánk, hogy valyon ki építtette, ki tartotta fenn? Az ide látogató képet kaphatna a juhtenyésztés és a táj kapcsolatáról.

5. HELYI GAZDASÁGI TERÜLET

A település déli részén, a Mezőkövesdre vivő út két oldalán az ipar és a mezőgazdálkodás nagyüzemi termeléséhez csarnoképületek, istállók kerültek építésre.

Ezen területen engedhető meg a telepszerű, utak köré font beépítés, 20-30 fokos lejtésű ipari csarnoképületekkel, rendezett ritmusban telepítve.

Harsány színezetű tető, és oldalfal nem engedhető meg. Törekedni kell itt is a helyi anyaghasználathoz, támogatható a fehér színű vakolt falazat, nyeregtetős fedélszék kialakítás.

A helyi iparterület fejlesztés csak teljesen környezetbarát módon történhet, lehetőleg a helyi telephelyek rekonstrukciójával.

5

ÁLTALÁNOS ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ

Ezen fejezetben határozzuk meg a meglévő arculatot meghatározó építészeti elemek jellegzetességeit, követendő mintáit.
Így szó lesz a telekalakításról, terep kialakításról, az épületek arányait meghatározó magasságról, tetőzetről, a nyílások rendjéről, és a finomabb részletekről.
Az utcaképet, így a település összképét befolyásolják még a kerítések, utak, vízelvezető árkok, a növényzet telepítése, az utcabútorok – táblák, padok, hulladék-gyűjtők - így ezekről is szó lesz.

1. TELEPÜLÉSKÖZPONT

A település központjaként a templom előtti Mária tér, és a szinte hozzá kapcsolható Szabadság tér -ahol Polgármesteri Hivatal, a Művelődés háza, a piac, és emlékmű – körül lévő területet tartjuk számon. Ide települtek az iskola, az orvosi rendelő, a gyógyszertár, a tűzoltószertár épületei.
Az emlékmű körüli terület nemrég új előregyártott beton díszburkolatot kapott, kevés zöldfelület kialakítással.
Szerencsés lenne a két tér összekötése intenzív fásítással, út melletti növényzet telepítésével, a terek valódi pihenő funkcióval – padokkal, kiemelt ágyásokkal – történő kialakítása. A burkolatok, az utcabútorok agyaghasználatban a helyi jellegzetes faragott követ, rakott falat, a kovácsoltvasat részesítsék előnyben.

A központ beépítése sűrűbb épületegyüttes kiépítését, magasságában nagyobb épület létrehozását engedi. A jelenlegi központot a településképi lehatárolásban kiterjesztettebb, a fejlődést is figyelembevevő terület-lehatárolás jelöli.

Újabb alközpont kialakulását, szükségletét kereskedelmi épületek jelenléte jelzi a Dobó út- Árpád út kereszteződésében. Az Egerre vezető vásározó út is itt vezetett, jelzi ezt a külterületi térkép „Vásáros hegy” elnevezése is.

Fejlesztési szándék régóta megfogalmazódott ezen a téren is: közvetlen közúti összeköttetés Egerrel, bekapcsolni a vérkeringésbe a Bükkalja térségének eldugott kis falvait, elősegítve a rekreációs igénnyel élő városi népesség kiáramlását.
Erősítve az adottságot, a hagyományt és a szándékot az övezeti lehatárolás ezen a területen is településközpont szerepkörrel felruházott telepítési keretet jelöl.
A közpntból indul egy a Kánya-patak mentén kijelölt sétány, egészen a Petőfi tér hídjáig. Kiváló lehetőség a falu számára, egy pihenőkkel, színes növényekkel tarkított színfolt a vízfolyás mentén. A híd helyileg védett, 100 éve még itt volt a juhnyáj delelőhelye, itatója, melynek rekonsrukcióját ideidézhetjük.

2. MOZAIKOS BEÉPÍTÉS

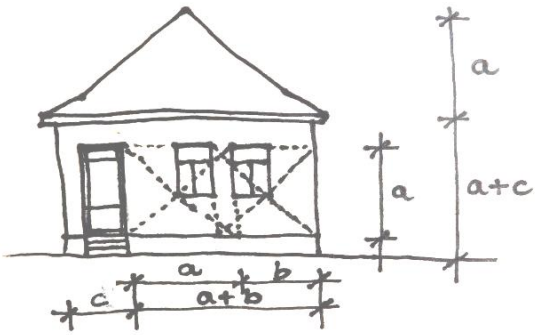

MAGASSÁG

Egyszintes, a lábazat kiemelésével magasított ház a javasolt, 4,0 m építménymagassággal. Tetőtéri mellvéd-magasítás idegen elem.

TETŐHAJLÁSSZÖG

Az első házak tetőzete kontyolt nyereg, de későbbi beépítéssel oromzatos, nyeregtetős épületekkel is találkozunk. A hosszúházak utcára merőleges gerinccel, a beforduló házak utcai homlokzata utcával párhuzamos gerincű, oldalról kontyolt.

Javasolható kialakítás olyan, hogy az adott helyszín szomszédsághoz a meglévőhöz illeszkedő, azzal ritmusos kapcsolatban lévő utcaképet eredmé-nyezzen. A tető hajlásszöge 38-40fokos legyen. Tájidegen a lapos hajlásszögű, un. „mediterrán tető”.
Aranymetszés szabálya érvényesül a mellékelt szomolyai ház példáján, de vizsgálódhatunk az ablakok, ajtók arányrendszerét tekintve is.

$$a/b = (a+b)/a$$
$$a/a+c = (a+c)/a+a+c$$

TELEPÍTÉS

A területre jellemző az utcai telekhatárra illeszkedő, az északi oldalhatáron álló beépítés.
A hosszúházas kialakítású házak beforduló szárnya megengedett, ha a telekméret engedi, és marad még min. 4,00 m a szomszédos telekhatárig. Beforduló szárny esetén az oldalhomlokzat ne legyen kisebb az utcai homlokzat szélességénél.
Melléképület a lakóépület mögött közvetlenül, vagy attól min. 3,0 távolságot kihagyva, helyezhető el.
Az OTÉK hátsókertre, oldalhatárn álló beépítésre vonatkozó szabályai érvényesek.

Oldalhatáron álló páros lakóépületek a hosszúházzal szemben álló melléképülettel – nyárikonyha - kombinált változat.
Ott ahol kialakult a kontyolt tető, ill. sátortetős házak ritmusa folytatni kell a beépítést ennek megbontása nélkül.

A sátortetős kockaházak szélesebb utcai homlokzattal jelennek meg, kontyolt nyeregtetős hsszúház mellett, vegyes beépítésben találkozhatunk vele.

A mozaikos beépítésű területen a beépítési vonal azaz a telepítés helye az utcai telekhatár.

Az új beépítésű területeken előkert megtartásával (általában 5,00 m), oldalhatáron álló beépítéssel épültek házak.

Az ipari, mezőgazdasági terület beépítése telepszerű, egy belső útra szervezett, arra felfűzött épületek sorából áll. A tetőzet nyeregtetős, héjazata a cseréphez közelítő színvilág, vagy fémlemez esetén a szürke, vagy antracit.

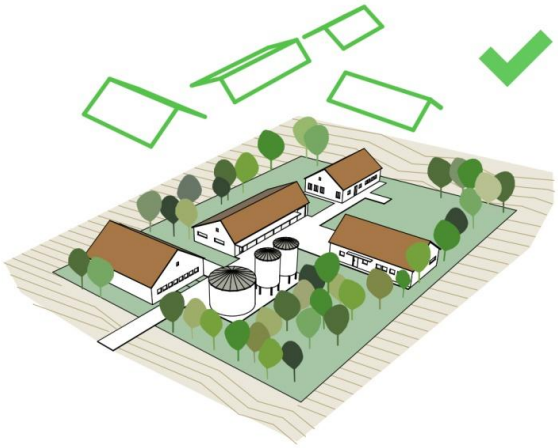

TEREPALAKÍTÁS

Dombos, lankás vidéken, lejtős területen célszerű az alapot ráültetni úgymond a lejtőre, félig alápincézett épületet javasolt építeni.

Itt speciálisan a kőzet kitermelésével (kőbányászat) függőleges falak alakultak ki, melyeben a bányák felhagyása után pinceházaknak alakítottak ki. A meredek falak elé lakóépületek készültek, az ottmaradt barlanglakásokat ma leginkább tárolóként használják.

A lejtők talaja változatos talajtakaró növényzettel, lejtőre merőleges műveléssel őrizhető meg.

A zöldterületnek jelölt övezetek nemcsak a közterületet, hanem a mezőgazdasági művelésű kiskert is, ami nem beépíthető.
Így került a zöldterületbe a Dózsa György út nyugati oldala, ami erősen lejtős. Feltöltéssel való használatba helyezése néhány helyen elkezdődött, de ez nem támogatandó irány!
Az erózió a meredek lejtőkön már csak épített támfallal fogható meg. Erre is van példa a faluban, a Deák Ferenc utca grandiózus beton támfala…

3. ÚJ BEÉPÍTÉSŰ TERÜLET

TETŐHAJLÁSSZÖG

A 60-70-es években sátortetős, kockaházas épületekkel népesült be a Széchenyi utca. Felújításuk, korszerűsítésük időszerű feladat.
A tetőfelület csak részben engedi meg az energianyerő berendezések – napelem, napkollektor – elhelyezését, itt inkább a melléképületek nyeregtetőire helyezhető.
Újabb épületet a szomszédsághoz való illeszkedéssel javasolt létesíteni.

Beforduló épülettömeg megengedett T és L alakban, ha annak tetőhajlása a fő tömegével azonos, szélessége nem nagyobb a fő tömegnél.

MAGASSÁG

Idegen elem az utcára néző erkély megoldás, sem igazi funkciója, sem nem esztétikus.

Az egységes falukép érdekében egy utcán belül azonos tetőhajlás, a közel azonos épületmagasság a követendő.

Az építménymagasság legnagyobb mértéke: 4,50 m. Kimagasló épületet tilos építeni, a zavaró utcakép, és a beárnyékolás miatt.

Dózsa György út végén, közterületen szép példát találunk a természetjárók fogadására: frissítő víz, eligazító tábla a falu térképével, pihenőpadok, és tűzrakó hely.

KERÍTÉSEK

A kőfalak, kőkerítések szabálytalan alakú kövekből, 50 cm vastagságban vegyes sormagassággal váltósorosan sárba rakottak.

A legelső kerítések szárazon rakott kőből, kötőanyag nélkül készültek, csak saját súlyuknál fogva őrizve meg a stabilitást.
Később sárba (agyag+kőtörmelék) rakott lapos kövekkel, nyitott hézaggal falazottan, legfeljebb vesszőfonattal magasították. Tetején gyakran találunk kövirózsát.

Kőkerítés magasításának hagyományos megoldása a vesszőfonat toldás, melyet elvétve még felfedezhetünk itt-ott.

Később a kőfaragók, borosgazdák gazdagodásával divatba jött a vágott dácittufa kőből falazott kerítés-láb, és oszlop.

Az egy kőből kifaragott kapubálványok, bájos fejkövekkel (esetenként figurálisan) díszítve, kovácsoltvas kapuszárnyak, kerítéselemek igen jellemzőek, régi gazdagságról árulkodnak.

A lejtős utcákon szép ritmusban, lépcsősen kialakított kerítéseket találunk.
A kerítésmezők vagy kőből faragottak, vagy díszes kovácsoltvassal készültek.

Eldugott kis közökben sétálva meglepve találkozhatunk olyan impozáns korlát-balluszterekkel is, mint a főtéren.

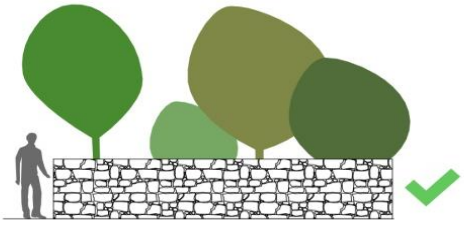

Zárt kőkerítés, időnként faragott fedkővel.
A kerítés magassága legfeljebb mellvédig érő – nem zárja el a belátást.

Vágott dácittufa kőből falazott kerítésláb, és oszlop.

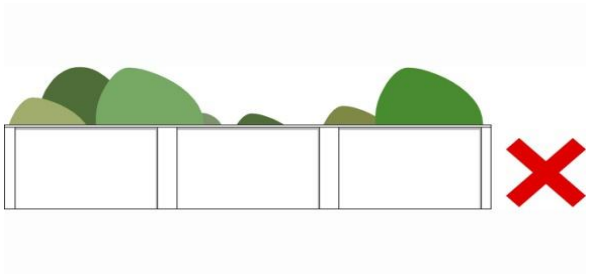

Kerülendő a zárt kerítésmező, a fémlemez zárás, mely gátolja a belátást; kifejezetten előnytelen az aluminium, ill. bordázott acéllemez zárás.

Találunk példát fa kerítésmezőre is; ennél a ritkított léckerítés ajánlott, természetközeli színezéssel.
(dió-, tölgy-, juhar-pácolás)

Ajánlott fém, és fa felületi színezések

KERTEK

Az eltérő övezetek, és a telekméret más és más kerthasználatot eredményeznek. Az utcás, hosszútelkes kertekben veteményeket, gyümölcsfákat látni, a turista-szállónak kialakított házak udvara inkább díszkertnek kialakított. A nyugati oldal pincéi előtt a szőlőfeldolgozásnak adnak teret, míg a keleti oldal kicsi udvarainál, - ahol hátul kőfallal zárul az udvar – leginkább csak a puszta kőzetet látni. Erre is van jó példa, de leginkább ott, ahol pihenőkertet alakítottak ki.

A kő használatával építhető pad, asztal, támfal, kiemelt virágágyás, lépcső stb.

Nem szükséges más idegen építő-anyagot használni, hiszen a legszebb az, ami helyben van.

A még meglévő kútházakat védjük, jellegzetes színfoltjai a településnek.

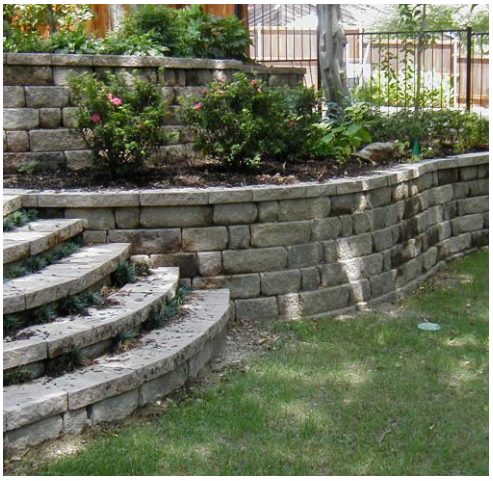

TORNÁCOK

A tornác oszlopsor Szomolyán jellemzően két kődarabból faragott oszlopból; egyszerűen, de díszesen kialakított fejkövekből épült. E fölött a gerendázat ritka esetben fa, jellemzően vakolt kialakítású. A tornácmellvéd falazott, vakolt – kő könyöklősávval.

A padlókiemelés: 3 lépcsőnyi, melyet esetenként vakolt, vagy kőoszlopos pofafalak közé szorítottak. Ezek mindig díszesek voltak, fejkövekkel zárva. Az oszlopok szögletes kialakításúak, de a szabályos körszelvény és sokszög is előfordul.

A tornác padlózata és az épület körüli járófelület nagy kőlapokból áll. Esetenként az utcán is volt kőjárda.

Igen jellemző díszítő és funkcionális elem volt a bejárat előtti, két szárnyú, ívesen formált áttört díszítésű „verepce”, azaz ajtócska, melyhez 1-3 kőlépcső vezetett.

Sajnos több helyen tapasztalható, hogy a falunak jelleget adó szépen formált kőoszlopok eltünedeznek, hevenyészett fa oszlopokkal pótolják azokat. Lakossági összefogással talán kivédhető, hogy ne harapózzon el ez a jelenség.

Eleink a tornácot gazdasági funkcióval látták el, itt történt a termények szárítása. A tornácos kialakítás - megőrizve az arányrendszert – kiválóan használható modern építészeti elemként is. Ugyanakkor a délre tájolt tornác a napsütést nyáron leárnyékolja, a télen pedig beengedi.

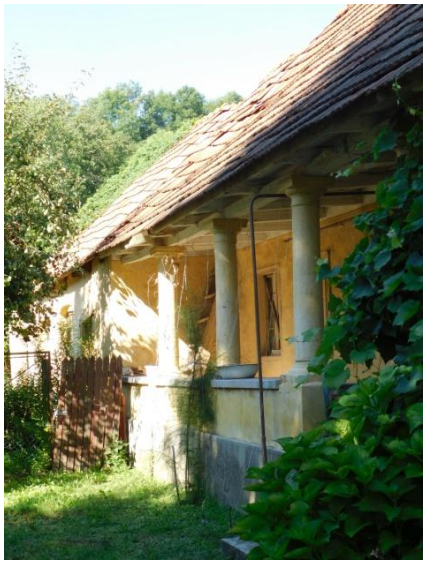

AJTÓK, ABLAKOK

Szomolyára – főként a régi építményeknél – a kőkeret, kevés faragott (sík) díszítőelemmel volt jellemző. A későbbi építményeknél ugyanitt gyakori az egyenes vonalvezetésű párkánykialakítás – vakolatból, benne virág és madármintákkal, ágakkal, egyéb egyedi díszítésekkel, eltérő színezéssel.

A tornác utcai vége minden esetben nyílásban végződik –hol ablak, hol színes-üveg betétes bejárati ajtó. Díszesen kialakított váztáblázatos, betétes ajtók hangsúlyát homlokzatdíszítéssel tovább emelik. Ez az ajtó csak az elhúnyt udvari felravatalozása után volt használatban.

A pincék jellegzetes bejárata fa rácsozatú, melyet kovácsoltvas pántokkal erősítenek meg.

HOMLOKZATKÉPZÉS, FELÜLETEK

A kőfelületek rajzolata igen változatos. A nyitott fugával falazottól, a félig, és teli hézagosig. A köveket rakják a természetben talált mérettel, ciklopban, de szabályosan faragott, vagy tükrösen képzett formában is.

A dácittufa vöröses-barnás néhol szürke színű jól faragható fagyálló kőzet. Alkalmas lábazatok, járdák, támfalak, kerítések építésére. Helyi követ alkalmazzunk, a máshonnan származó kő idegenül fog hatni.

A falak vakolata: mészvakolat, simított kivitelben, meszelten kialakított. Kőporos vakolat nem volt jellemző. A hátsó falak frögskölt kivitelűek, a lábazat soha nem készült cementtel.

Használjunk a helyi kőre hasonlító meleg, pasztel színeket.

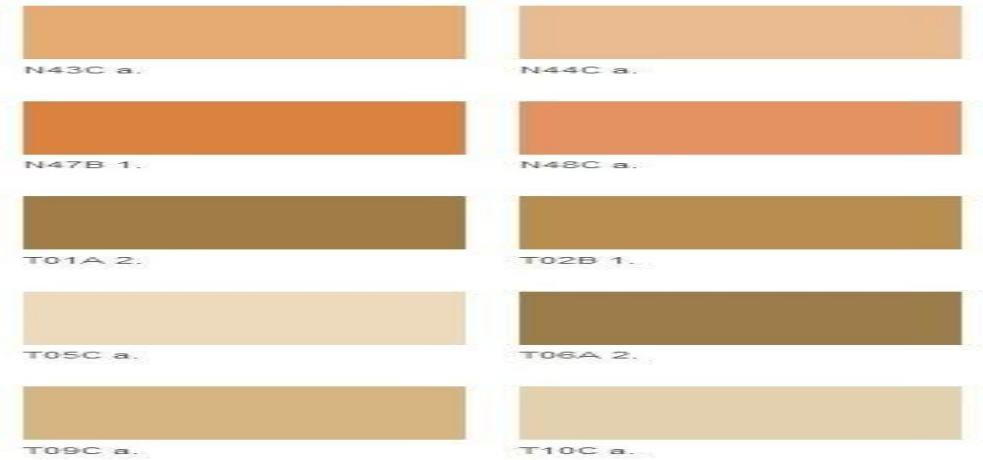

SZOBROK

Az egri káptalan birtokaként a falu katolikus keresztény hívekkel népesült be. Templomának védőszentje Kisboldogasszony, védszentnapja Mária születésnapja, azaz szeptember 8-a. Ekkor van a faluban a búcsú, ill. falunap is. Mária szobra a mai Mária-téren korábban magas posztamensen állt, majd egy újabb madonna készült a templomkertbe. Az időnek kitett kő sajnos szétesett, a szobor maradványait az iskolában őrzik. A mostani Rostás Bea szobrász által készült Mária szobrot mely a templom előtt áll, már védőtetővel látták el.

1929-ben hozták a templom három harangját, melyek Stenhofer Frigyes fiai harang és érc öntödéjében készültek. Feliratuk:
Nagy harang: Jezus Szentséges szíve, irgalmazz nékunk!
Közepes harang: Kisasszonyunk Mária, könyörögj érettünk!
Kis harang: Szent József, halálunk óráján imadkozzal értünk!

Meg kell említeni az 1860-as születésű Szalóki Mártont, akit csak „vak szobrász”-ként emlegetnek a faluban.
Különös érzéke lehetett a figuralis faragásokhoz, s tevékenysége sajátos vonulata a kıfaragó hagyománynak, *naiv művészet* kategóriájába sorolják. Ma is láthatók a Kossuth út egy kapubálványaként kőből faragott oroszlánjai, amelyek egykor a pincéje bejáratát diszitették. Benn a pincében bibliai jelenetektől gazdag faragás volt látható, melynek állapota jelenleg bizonytalan.
A faluban elszórtan található szobortöredék történetét és a helyi kőkultúrát bemutató kiállítóhelyen kaphatnának nagyobb hangsúlyt.

A tereken elhelyezett szobrok környezetét részletekre figyelő gondossággal szükséges kialakítani!

RÉSZLETEK

A kémények jellemzően kőből, vagy téglából falazottak, vakoltak. A fedkő gyakran kőfaragvány, építészeti remekmű. Gyakori volt szabadtűzhely.

Tetőn gyakorta találkozunk bádog szellőzőkkel, melyek pici felépítményt formáznak, arányosan elosztva a tetőfelületen.

Vakolatminta, faragott csipkézett párkánykísérő dísze a háznak.

A nyitott fugával természetes formájában rakott kőfal, kirakott boltív vakolat nélkül is mutatós, szép színfolt.

A faragott kőkerítések, balluszterek a kőfaragók mesteri tudását dícsérik.

A tornác oszlopfejek Szomolyán jellemzően egyszerűen, de díszesen kialakított fejkövekből épültek. sokhelyen előforduló minta a felkör, melyhez lelógó bojt kapcsolódik – jellegzetes egyházi minta, az egri káptalan jele.
Az egy kőből kifaragott kapubálványok, bájos fejkövekkel (esetenként figurálisan) díszítve.

TEMETŐI MOZAIK

A temetői faragványok gazdagsága, és mívessége mutatja igazán, hogy milyen mesterségbeli tudás forrása volt a falu kőfaradóinak, melyet kamatoztattak szerte az országban is.
A régi míves, magukra hagyott sírköveket a ravatalozó mellett biztonsággal lehetne megőrizni és bemutatni az utókor számára is.
Érdemes felkapaszkodni a hegyre felfutó temető végébe, hiszen innen végiglátjuk a völgyben húzódó falucskát.

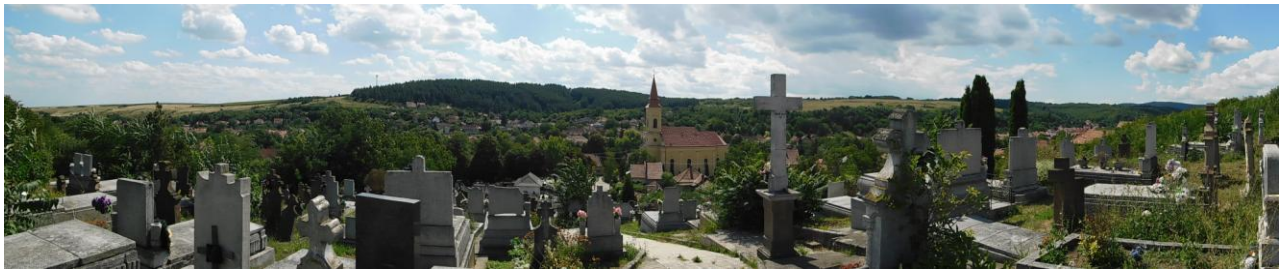

MAI JÓ PÉLDÁK

A lakóépületek csak a falura jellemző egyediségét néhány szép felújítás őrzi. Ahol megmaradt a ház homlokzati, és tető aránya, az ablakok és szabad falfelületek arányrendszere („arany-arány”, azaz az aranymetszés szabálya) ott garantált a harmonikus, szemnek is gyönyörködtető látvány.
A helyi anyagok, felületképzések, díszítőelemek, valamint a növényzettel körülvett porta szép példáit láthatjuk a Szent László utcában, és a Hunyadi utcában.

Főként palóc területekre jellemző a vízvető cserépsor, amely az oromfal és az alatta lévő homlokzat találkozási vonalát hangsúlyozza. Az egy tető alatt megjelenő páros ablak és ajtóval záródó tornácvég kombinációval az Alföld déli, középső részén találkozhatunk. A kapcslódást magyarázhatja az a történet, hogy az itteni summások délebbre jártak nyaranta dolgozni.

A tornácvég ajtajához lépcsősor vezet, de helyesen itt sem használják bejáratnak – virágtartónak ad helyet. Az épületben a padlástér is hasznosítva lett, oromzaton megjelenő ablaka arányaiban kicsi, nem hangsúlyos – hármas osztásában emlékeztet az itt előforduló padlásszellőző nyílásokra. A térdfal magasítás a homlokzati arányokat átrendezi, ezt ügyesen korrigálták a lábazat kőburkolatának megemelésével.

Felújítások során egyre több hagyományos lakóházat alakítanak ki a falusi turizmus igényeit szolgáló vendégháznak.

A hagyományos háromosztatú formát megtartva beilleszthető a funkció, helyet kaphat önálló apartman fürdőszobával, közös konyhával. A tetőtér térdfal magasítása, utcai homlokzatra néző ablaknyílás nélkül is működőképes. Lehetséges megoldás a tetősík ablak. A déli tetőfelületbe símuló napelem használata nem zavaró hatású.

Cél: vonzóvá tenni a települést
Imázs: helyi attrakciók
Tartalma: -kulturális örökség
-tiszta környezet
-falusi életforma
-folklór/etnikum
-népi építészet

Napjaink társadalma új, illetve megújított értéket keres, s ez az új érték a természet közelsége, a közös emlékezet, a helyi identitás, a gyökerek keresése.

Turizmus fejlesztési területei:
- vadász turizmus
- ökoturizmus és természetjárás
- kerékpáros turizmus
- lovas turizmus
- bor turizmus
- falusi turizmus

Az új, nagy ablakfelülettel megjelenő modern lakóépületek karakterét arányrendszerük, ajtó- ablak kiosztásuk, burkolatok, felületképzések váltakozása adja. A szerkezeti elemek megfelelő alkalmazásával harmonikus, a települési arculattól nem idegen modern épület alakítható ki. Bemutatásra kerül néhány - nem helyi, de országosan elismert épület - példájukon keresztül a követendő homlokzati kialakításokat, részleteket figyelhetjük meg.

A Zrínyi utcában egybefüggő pincelakásos terület újrahasznosítását tűzte ki célul egy helyi vállalkozó. Terve, hogy apartmanszállónak kialakítva, turista-látványosságnak is beillően hasznosítja a barlanglakásokat .

Jó példa, ahogy a parkosítást, egy-egy szálló körül udvar köré szervezi. Kiemelt kőből rakott ágyásokat látunk, a kőfelületre futó növényzetet, mely itt honos - pl. borostyán, vadszőlő, loncok. Az akác kifejezetten írtandó, hiszen gyökérzete mélyen behatol a kőzetbe, elsavasítja, és repedésekkel gyengíti azt.

A belső térben rejtett világítást, hagyományos tüzelőberendezést, faragott kő bútorokat, vésett falfelületeket alkalmaz.

Finoman kombinálja a falazott és vésett falfelületeket, ódon kezelt fát használ kiegészítésként. Tégla felület már idegenül hat a külső térben, a belső enteriőrben kismértékű használata nem zavaró, tompítani lehet fehér meszeléssel.

A barlanglakás lakhatósága a relatív páratartalom 50-60%-on tartásával biztosítható, amit a hideg időszakokban a fűtés, és sűrű szellőztetéssel érjük el. Padlófűtést, kiegészítésként épített sparheltet, kályhát alkalmaznak itt. A falfelületek csakis páraszellőző bevonatot kapnak, a vakolatként alkalmazott vályog a páraszabályozásban segít. A gépészeti csővezetékeket ügyesen elrejtik, antik hatású szanitereket alkalmaznak.

Hagyománya van itt a kő naiv figurális kifaragásának is, a Kossuth u. 40. szám alatti legendás veterán katona Szalóki Márton faragványaira tekintettel.

Gazdasági jelleggel - szőlőfeldlgozásra, bortárolásra -használt pincék elsősorban a falu keleti odalán találhatók.

Szép példákat találunk itt a töredékes kőzet megfogására, a pince homlokfalát támfalként használva.

Enyhe lejtéssel, vagy egyenes záródással kőből képzett fallefedés a jellemző. A pincesor egyes pincéi szép ritmusban követik egymást, a homlokfalak szélesség és magasság aránya itt is az aranymetszés szerint viszonyul egymáshoz.

A múzeumnak berendezett Toldi u. 28-30. szám alatti barlanglakás berendezése a paraszti gazdálkdás, és életforma tárgyi emlékeivel berendezett.

A homlokzaton használt cementvakolat, a fal kiegészítéséül használt falazóanyag hamar mutatja az enyészet nyomait: málló vakolat, pergő festés, sókivirágzás. A fal zárására használt keményebb kőzet nem az itt bányászott, és a szabályosan rakott fal sem az, ami helyben szokásos. Hiányzik a használati szint fölötti kiugrás, melynek gyakorlati szerepe a vízorros csapadék elcseppentése.

Hogyan tartották szárazon a barlanglakást?
– Rázsi Miklós gondnok 5 pontban válaszol:
- Először a tetőt csinálták meg. Felmagasították a tufafalat addig, amíg fent egyenesre ki nem tudták hozni a talajt abban a szélességben, ami az alatta lévő helyiség mérete. A hegy felé lejtették, ahol kb. 2,0 m távolságra a lakott méret fölött vízelvezetőt alakítottak ki. A tetejét lefedték agyaggal, és alaposan bedöngölték.
- második, hogy minden évben kétszer kihordták a bútort, és alaposan kimeszelték a belső falakat.
- harmadik, hogy a padlót lótrágyás vályoggal kenték minden évben
- negyedik az, hogy kemencével fűtöttek, és ha kellett nyáron is be-be gyújtottak, ha nedves volt az idő.
- ötödik, hogy ha napközben el is mentek otthonról, nyáron mindig nyitva volt a ház, nem féltették a holmit, hiszen nem volt mit elvinni, rácsozott ablak, ajtót zártak, ami kiszellőzött.
- a javításokhoz, a felrakott tufafalak falazásához nem alkalmaztak cementet, csakis mészhabarcsot, mész vakolatot, vagy sárvakolatot belül.

UTCÁK, TEREK

A központban található közintézményeket tér fogja össze, melyet új térburkolattal látták el.

Itt található a közösségi ház, helyi kispiac, és emlékmű is. Megemlékezések, ünnepek, fesztiválok tere ez, melybe népesebb rendezvény alkalmával bekapcsolják a környező utcákat is.

A patakkal párhuzamosan futó utcák összekötésére keskeny átjárók szolgálnak, hangulatos képet mutatva a belső kerteknek.

Külön említést érdemel a patakkal való kapcsolódás, hiszen a víz bekapcsolása, kis hidak látványa hangulatos sétákra szólít.

Az utak, közterek burkolataként is a helyi kő használata javasolt.

Javasolt karaktererősítő elem a központi Mária tér, és a Petőfi tér műemlék hídjának összekötése közterületi, szabadon bejárható kapcsolattal. Ehhez a hosszabb patakra futó telekvégek szabaddá tétele szükséges. A patak szabályozása - az időnként bő vízfolyást is figyembe véve - lehetőséget ad a szép megoldásokra.

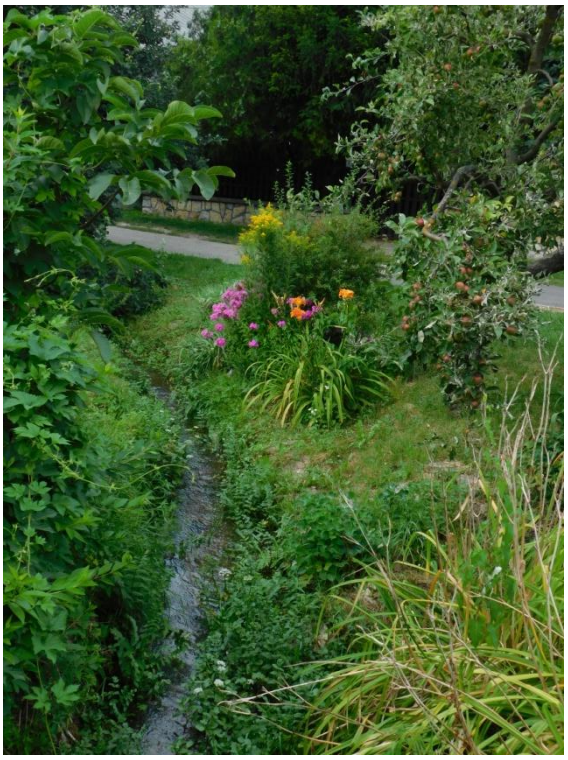

HIDAK, ÁTERESZEK

A hegyekből időnként lezúduló csapadékvíz okozott már meglepetéseket a lakosoknak hirtelen árvíz formájában. Ezért különösen fontos az árkok és átereszek rendbetétele. A környéken jelen lévő helyi kő felhasználására szép példákat találunk a Dózsa György utcában, a Széchenyi utcában több helyen is. Karakteres elem a Kánya-patakon átívelő kőhíd, melynek látványa a Pétőfi téren ténylegesen teret követel magának. Két oldalán közterületi megközelítés kialakítása javasolt. Ez lehet játszótér, pihenőkert funkciójú is.

JELZŐTÁBLÁK, FELIRATOK

Lakosssági kezdeményezésre szép hagyomány született, a helyi fazekasmester műhelyében készült egyedi feliratok, dícsérik a szépen rendben tartott portákat.
Az útbaigazító jelek, térképek, hirdetőtáblák egységes formálású megjelenése kívánatos. Anyaghasználatában a fa és a természetes anyagok jelenjenek meg.
A feliratokra jó példa a tűzoltószertáron talált kő faragvány, de cégjelzésként a kerámia felirat, vagy kovácsoltvas cégér is követendő.

IMPRESSZUM

SZOMOLYA KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA
Szomolya honlapcíme: www.szomolya.hu
Szomolya emailcíme: info@szomolya.eu
Szomolya postai címe: Polgármesteri Hivatal,
3411 Szomolya, Szabadság tér 1.
Telefon: Tel.:49/526-000
Polgármester: Guczi István
polgarmester emailcíme: pmhszomolya@t-online.hu
Főpítész: Bernáth Mihály
főépítész emailcíme: bernath.emod@gmail.com
SZERKESZTETTE: Varga Rita okl. építészmérnök, Noszvaj
SZÖVEG: Varga Rita; rita.varga64@gmail.com
Felhasznált irodalom:
- Szomolya településrendezési terv
- Somogyi Dénes: Szomolya története 1945-ig
- Bakó Ferenc: Bükki barlanglakások
- Baráz Csaba: Szakrális kőemlékek
FOTÓ: Varga Rita
GRAFIKAI TERVEZÉS : Google maps; Katonai térképek; Lechner Tudásközpont anyagai
Köszönet Bodnár Jánosnak, - a falu régi építési előadójának - áldozatos gyűjtőmunkájáért,
és segítő közreműködéséért!

Szomolya, 2017. 11. 25.

AZ ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉG VÉDELME **1. sz. melléklet**

Műemléki védelem alatt áll – Barlanglakás (Hrsz.: 277, 278, 279)

Műemléki környezet a Barlanglakások körül
(Javasolt világörökség terület)

Helyrajzi szám	Megnevezés
493	telek
413/3	telek
275	lakóterület
276	lakóterület
280	telek
281	telek
282	telek
283	telek
284	telek
285	telek
288	telek
	utca
314/1	lakóterület

a.) Helyi védelem alatt álló épületek esetén:
A homlokzati megjelenés megtartandó, vagy rekonstruálandó.

b.) Hagyományos építészeti karakter védelemre javasolt terület:
Kossuth Lajos út és Széchenyi utca környezete környezete

c.) Építészeti karaktervédelem területe

Egyes építészeti részletelemek, pl. színezés, ablakforma, díszítés megjelenítendők az újonnan építendő, vagy átépítendő lakóházakon

d.) Helyi, önkormányzati védelemre javasolt építmények

Védett pinceutak közterülete

a Novaji út menti, az Deák Ferenc út 37 – Jókai út 8-ig, pincebobokor

Pincelakás utak közterülete

Zrinyi út 1-25-ig /hrsz.: 243-434/Toldi út,

Pincelakás bokor: Alkotmány úti, Toldi út /Tájmúzeum fölött hrsz.: 278-310/

Védett egyedi pincék:

ÁFÉSZ /hrsz.: 570/ Kláva út /hrsz.:524/, Kossuth út 20, 48 /hrsz.: 0136 és 1333/

Juhhodály /hrsz.: 3830/, Toldi út 1. sz.. /hrsz.: 346/

Deák Ferenc út 1/a

Védett házak: Kossuth út 2, 9, 13, 14, 17, 18, 19, 21, 24, 30, 36, 42, 47 söröző ; 55, 63, 70, 78,

Petőfi tér 6,
Zrínyi út 15,

Május 1 út 6, 8
Árpád út 6, 12

Hunyadi út 2, 11, 18, 23, 25, 29, 35, 39, 40, 42, 46

Kinizsi út 4, 7

Szondi út 4

Rózsa F. út 6

Kláva út 8

Széchenyi út 30, 34, 35, 36, 38

Toldi út 1, 3

Alkotmány út 4

Szent L. út 5, 12, 14, 15, 17, 19, 21, 24, 29, 31, 32, 40, 43, 46, 47, 48, 49, 55, 56, 60, 64,

Rákóczi út 3, 7, 12, 14

Jókai út 2, 4, 22, 24

Úttörő út 1, 8, 2

Faluház, Napközi, Polgármesteri Hivatal kőkerítés, I. Világháborús

emlékmű + kerítése, templom és temető kerítése

Védett kovácsoltvas kapuk: Kossuth út 2, 14, 19, 24, 38, 40, 47, 58, 68

Szent László út 7, 15, 19, 46,
Hunyadi út 41

Védett kő, síremlék: Nepomuki Szent János szobor, kőkeresztek

Védett kőkerítések: Hunyadi út 23

Petőfi tér 6

Szent László út 7, 11, 13, 48

	Deák Ferenc u. 1
	Rákóczi út 1, 3
	Széchenyi út 35
	Május 1 út 4
	Zrínyi út 33
	Kossuth 13, 35, 41, 62
	Jókai út 2, 4, 8, 12, 14
Védett kutak:	Deák F. út 6 előtt
	Kossuth 6, 9, 12, 45

Védett híd: Petőfi tér

2. melléklet

Fásításra, növénytelepítésre javasolt őshonos növények jegyzéke

Lombos fafajok

tudományos (latin) elnevezés	magyar elnevezés
Acer campestre	mezei juhar
Acer platanoides	korai juhar
Acer pseudoplatanus	hegyi juhar, jávorfa
Acer tataricum	tatár juhar, feketegyűrű juhar
Alnus glutinosa (allergén)	enyves éger, mézgás éger, berekfa
Alnus incana	hamvas éger
Betula pendula (allergén)	közönséges nyír, bibircses nyír
Betula pubescens	szőrös nyír, pelyhes nyír
Carpinus betulus	közönséges gyertyán
Cerasus avium (Prunus avium)	vadcseresznye, madárcseresznye
Cerasus mahaleb (Prunus mahaleb)	sarjmeggy, török meggy
Fagus sylvatica	közönséges bükk
Fraxinus angustifolia ssp. pannonica	magyar kőris
Fraxinus excelsior	magas kőris
Fraxinus ornus	virágos kőris, mannakőris
Juglans regia	közönséges dió
Malus sylvestris	vadalma
Padus avium	zelnicemeggy, májusfa
Populus alba *	fehér nyár, ezüst nyár
Populus canescens *	szürke nyár
Populus nigra *	fekete nyár, topolyafa, csomoros nyár
Populus tremula	rezgő nyár
Pyrus pyraster	vadkörte, vackor
Quercus cerris	csertölgy, cserfa
Quercus petraea (Q. sessiliflora)	kocsánytalan tölgy
Quercus pubescens	molyhos tölgy
Quercus robur (Q. pedunculata)	kocsányos tölgy, mocsártölgy
Salix alba (allergén)	fehér fűz, ezüst fűz
Salix fragilis	törékeny fűz, csörege fűz
Sorbus aria	lisztes berkenye
Sorbus aucuparia	madárberkenye
Sorbus domestica	házi berkenye, fojtóska
Sorbus torminalis	barkóca berkenye, barkócafa
Tilia cordata (T. parviflora)	kislevelű hárs
Tilia platyphyllos (T. grandifolia)	nagylevelű hárs
Ulmus glabra (U. montana, U. scabra)	hegyi szil

Ulmus laevis	vénic szil, lobogós szil, vénicfa
Ulmus minor (Ulmus campestris)	mezei szil, simalevelű mezei szil

Tűlevelű fajok (fenyők)

tudományos (latin) név	magyar elnevezés
Juniperus communis	közönséges boróka, gyalogfenyő

Lombos cserjék

tudományos (latin) név	magyar elnevezés
Colutea arborescens	pukkanó dudafürt
Cornus mas	húsos som
Cornus sanguinea	veresgyűrű som
Crataegus laevigata (C. oxyacantha)	kétbibés galagonya
Crataegus monogyna	egybibés galagonya
Euonymus europaeus	csíkos kecskerágó
Euonymus verrucosus	bibircses kecskerágó
Frangula alnus (Rhamnus frangula)	kutyabenge
Hippophae rhamnoides	homoktövis
Lonicera xylosteum	ükörke lonc, ükörke
Prunus spinosa	kökény
Rhamnus catharticus	varjútövis (benge)
Ribes uva-crispa	-
Rosa canina	gyepűrózsa
Salix caprea	kecskefűz
Salix cinerea	rekettyefűz, hamvas fűz
Salix purpurea	csigolyafűz
Salix viminalis	kosárkötő fűz
Sambucus nigra	fekete bodza
Sambucus racemosa**	fürtös bodza
Spirea salicifolia	fűzlevelű gyöngyvessző
Staphylea pinnata	mogyorós hólyagfa
Viburnum lantana	ostorménfa
Viburnum opulus	kányabangita

* nem „szöszös”, hím egyedek telepítése javasolt csak
** 500 m felett javasolható a telepítése

Allergén növényfajok telepítése kizárólag külterületen, belterülettől és beépítésre szánt területtől nagy távolságra javasolható.